

10. Покшишевский В. В. Население и география. Теоретические очерки / В. В. Покшишевский. – М. : Мысль, 1978. – 315 с.
11. Руденко Л. Г. Фундаментальні географічні дослідження та їх прикладне значення у сучасних умовах / Л. Г. Руденко // Укр. геогр. журн. – 2003. – № 1. – С. 9–15.
12. Саушкин Ю. Г. Экономическая география: история, теория, методы, практика / Ю. Г. Саушкин. – М. : Мысль, 1973. – 559 с.
13. Социально-экономические проблемы развития села (расселенческий аспект) / [Г. С. Фтомов и др.]. – Киев : Наук. думка, 1988. – 328 с.
14. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Івано-Франківської області : стат. зб. / за ред. О. В. Костюк. – Івано-Франківськ : Голов. упр. статистики в Івано-Франківській обл., 2006. – 131 с.
15. Соціально-економічний стан сільських населених пунктів Івано-Франківської області на 1 січня 1991 року : стат. зб. – Івано-Франківськ : [б. в.], 1991. – 61 с.
16. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2013. – 566 с.
17. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 560 с.
18. Хорев Б. С. Проблемы городов (Урбанизация и единая система расселения в СССР) / Б. С. Хорев. – М. : Мысль, 1975. – 428 с.
19. Шаблій О. І. Основи суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 296 с.
20. Шепотько Л. О. Соціальний розвиток села на сучасному етапі / Л. О. Шепотько. – К. : Знання, 1982. – 48 с.

Джаман Василій, Ковбас Иван. Проблемы социально-экономического состояния сельского населения Ивано-Франковской области (географические аспекты). Современное социально-экономическое развитие страны характеризуется заметными качественными и количественными изменениями в худшую сторону практически во всех сферах жизнедеятельности населения. При этом, наверное, наибольшую тяжесть переходного периода чувствует сельская местность. В статье рассмотрены географические аспекты проблемы депопуляции сельского населения Ивано-Франковской области как индикатора экономического и социального состояния региона; территориальные особенности уровня занятости сельского населения в общественном производстве и в личном подсобном хозяйстве; географию занятости: а) в пределах «своего» населенного пункта, б) за пределами своего поселения, в т. ч. за границей; структуру занятости сельского населения по видам экономической деятельности; наличие объектов хозяйственной деятельности в сельской местности и их отраслевую структуру.

Ключевые слова: сельская местность, сельское население, рождаемость, смертность, депопуляция, миграция, занятость населения, структура занятости.

Dzhaman Vasily, Kovbas Ivan. Problems of Socioeconomic Status of Ivano-Frankivska Oblast Rural Population (Geographical Aspects). Contemporary socioeconomic development of the country is characterized by noticeable qualitative and quantitative changes for the worse in almost all spheres of the population life and activity. It is obvious that the heaviest burden of the transition period falls on the countryside. The article describes the geographical aspects of the problem of Ivano-Frankivska oblast rural depopulation as an indicator of economic and social situation in the region; territorial features of peasants employment in social production and in private subsidiary farming; geography of employment: a) within «their» village, b) outside their settlements, including abroad; structure of rural employment by economic activity; objects of economic activity in rural areas and their industrial structure.

Key words: countryside, rural population, fertility, mortality, depopulation, migration, employment, structure of employment.

Стаття надійшла до редколегії
18.06.2014 р.

УДК 911.3:930(477)(0758)

Мирослав Дністрянський

Значення колонізаційних рухів із Північних Балкан, Трансільванії та Молдови в заселенні Українських Карпат упродовж XIII–XVII ст.

Розкрито особливості колонізаційного руху населення в Українські Карпати з Північних Балкан, Трансільванії та Молдови впродовж XIII–XVII ст. Виділено два складники в цьому процесі: 1) неорганізований міграційний рух пастушого населення, який уключав південнослов'янські, давньоукраїнські та, незначною

мірою, романські компоненти; 2) організоване переселення осілого населення, яке переважно було давньоукраїнським. Зроблено висновок про те, що колонізаційний рух неосілих пастухів мав обмежений поселенсько-формулюючий характер, а переселення осілого населення зумовило формування більшості гірських населених пунктів. Дослідження показали, що співвідношення різних груп мігрантів, а також усталення характерних рис традиційного господарства й традиційної культури в різних природних умовах і зумовили формування українських карпатських етнографічних груп (бойків, гуцулів, лемків).

Ключові слова: заселення Українських Карпат, «волооська колонізація», «волооське право», гірські населені пункти, міграції населення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одна з вузлових проблем історико-географічного карпатознавства – визначення етнічних та соціально-економічних умов утворення сучасної суцільної мережі постійних гірських поселень, яке відбулося впродовж XIII–XVII ст. На той час сучасні Українські Карпати* політично належали, з одного боку, до Галицько-Волинської держави, пізніше Польщі, та, з іншого, – до Угорського королівства, кордон між якими проходив по внутрішніх гірських хребтах. Починаючи з XIV ст., низка обставин зумовила й створення суцільної мережі гірських поселень, яке було результатом різноспрямованих колонізаційних рухів. Із цього приводу в наукових колах найбільше дискутується питання щодо ролі в освоєнні Українських Карпат т. зв. «волооської колонізації», яку здебільшого розуміють як переселення в цей регіон населення з Північних Балкан, історичних Трансільванії та Молдови впродовж XIII–XVII ст., яких у Речі Посполитій та в деяких інших державах політично ідентифікували як «волоські землі». З огляду на це, визначення етнічного характеру та ролі цього колонізаційного руху в освоєнні Карпатського гірського району й на сьогодні залишається міждисциплінарною проблемою, яка потребує нових досліджень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Під впливом робіт деяких зарубіжних науковців (А. Стадницького, К. Добровольського, Ф. Персовського, Е. Длугопольського, І. Ністора, К. Кадлеца) в зарубіжній літературі й досі поширене твердження про те, що заселення Українських Карпат – це результат переселення здебільшого романського населення. Всебічний критичний аналіз таких підходів ще наприкінці 70-х – на початку 90-х рр. минулого століття зробили українські етнологи Ю. Гошко та М. Тиводар. У сучасній науковій літературі подальше дослідження процесів заселення Українських Карпат відображено в роботах М. Гримич, Б. Комарницького, С. Павлюка, С. Семенюка, Р. Сілецького, П. Сіреджука, Р. Шандри та ін. Але попри різноманітність публікацій, відчутна недостатність узагальнювальних праць, які давали б цілісне уявлення про роль різних колонізаційних рухів у заселенні української частини Карпатських гір та його етнічний характер.

Мета й завдання дослідження. Для синтетичного відтворення значення міграцій в Українські Карпати з розміщених на південь земель важливо розв'язати такі **завдання**: 1) яким був етнічний склад переселенців? 2) якими були обсяги й механізми переселення населення з «волоських земель» у співвідношенні до інших колонізаційних рухів? 3) чи вплинула і як саме «південна» колонізація на диференціацію етнографічних особливостей Українських Карпат?

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Оскільки витоки проблеми так чи інакше пов'язані з напівкочовими пастухами-волохами, то важливо насамперед визначити їхнє походження та подальшу еволюцію в межах досліджуваної території. Колонізаційний тиск цієї людності, яка, на думку більшості дослідників, походила з півночі Балкан, об'єднаної в економічному аспекті спільністю традиційного *перегінного*, напівкочового скотарства, став відчутним уже з XII ст. на Середньому Дунаї й у Трансільванії. Щодо етнічної ідентичності цього населення, то тут однозначно відповісти складно. Історик і філолог М. Гримич, посилаючись на підходи низки європейських науковців, уважає, що ті «волохи», які прибули в Карпати, були «слов'янізованим романо-фракійським елементом» [3, с. 115]. Можна погодитись із її висновком про те, що більшість пастухів-волохів, які прийшли вже в Східні Карпати, були слов'яномовними. Водночас імена переселенців у багатьох історичних документах засвідчують, що середовище пастухів-волохів усе ж було неоднорідним, уключаючи різні компоненти (південно-слов'янські, протороманські та тюркські). На цьому наголошує етнолог М. Тиводар, на думку якого, «уже в Македонії «волохи були етнічно змішаними, часто дво-, тримовними» [9, с. 118]. З огляду на значне перева-

* Під Українськими Карпатами тут розуміємо: а) у вузькому значенні – частину Карпатської дуги в межах сучасної України; б) у ширшому значенні – ту частину Східних і Західних Карпат, де в першій половині XX ст. етнічні українці склали більшість.

жання на той час на Північних Балканах слов'янського населення, його великий колонізаційний потенціал, є підстави вважати, що вже в межах Трансільванії саме південно-слов'янський компонент серед т. зв. пастухів-волохів був кількісно превалюючим. Такі висновки підтверджують і лінгвістичні матеріали (домінування південнослов'янських імен у відповідних історичних документах (Драгомир, Татомир, Богдан, Балк, Станіслав, Владислав та ін.), і різноманітні етнографічні джерела (фольклорні, лінгвістичні), і поширеність таких топонімів, як Баня, Бреза, Драгово, Осій, імовірно Жупани, Косів, гора Драгобрат та ін.

Упродовж XIII ст. колонізаційний рух пастушого населення з Балкан уже спрямовувався на територію Молдови та на північ по карпатських долинах і полонинах. На Середньому та Нижньому Дунаї до міграцій балканського населення на північ могли долучитися й окремі групи руського населення. Це, ймовірно, були нащадки уличів, для яких також провідною галуззю господарства було скотарство. Частка руського компонента в процесі просування пастушого населення на північ, у Східні Карпати, постійно збільшувалася, а десь на рівні Мармароського передгір'я (у гірській місцевості – на північній межі масиву Свидівця) уже становила більшість, про що свідчить різке зменшення оронімів тюркського та романського походження. Такі трансформації могла зумовлювати й *поступова асиміляція в давньоукраїнське мовно-культурне середовище пастухів-«волохів» південнослов'янського походження*. Інтеграції цих груп (південнослов'янських та руських) сприяли спільність церковно-слов'янського обряду, високий рівень політичних і культурних традицій руського населення. До різних районів Східних Карпат посезонно доходив і неслов'янський «волоський» пастівницький рух, що відобразилося в оронімії, зокрема масиву Чорногори, де, крім слов'яно-українських назв, трапляється низка тюркських та романських. Його присутність підтверджує і повторення назв вершин (кілька варіантів «менчулів», «петросів» та ін. на території сучасної Румунії та України). Отже, *основу пастухів-волохів, які прийшли в Східні й Західні Карпати, склали тісно поєднані південнослов'янський та руський (давньоукраїнський) компоненти з незначними домішками романського та тюркського населення*.

У контексті заселення Східних і Західних Карпат наголосимо, що *колонізаційний рух неосілих пастухів мав украй обмежений поселенсько-формуючий характер*, тобто внаслідок цієї пастушої міграції могли виникати здебільшого не постійні, а лише тимчасові поселення. Водночас різні групи «волоського» пастушого населення так чи інакше поповнювали склад населених пунктів, заснованих уже *осілими русько-українськими мігрантами впродовж XIV–XVII ст.*

Поряд із міграціями на північ напівкочової пастушої людності, роль якої у формуванні мережі поселень була обмеженою, низка історичних фактів засвідчує й процес переселення з Трансільванії та Мармарощини в Східні Карпати й Прикарпаття осілого населення, який розпочався ще у XIII ст., тобто ще на час Волинсько-Галицької держави, яка почала залучати мармароських військовиків для охорони кордонів своєї держави. Трансільванія (Залісся, Семигород, Семиграддя), особливо її північна частина, Мармарощина, у XIII–XIV ст. була особливим районом міжетнічних контактів, адже тут проживало слов'яномовне, тюркомовне, романомовне, угромовне та німецькомовне населення. Незважаючи на відносну віддаленість, слов'яно-руський ареал у Трансільванії був пов'язаний з усією смугою руських (давньоукраїнських) поселень Підкарпаття, багато з яких на цій території сформувалися ще в часи племінних держав. На присутності давньоукраїнської людності в Трансільванії наголошувало багато дослідників, зокрема й М. Грушевський [4, с. 197]. Важливо, що головне місто Трансільванії мало у IX–XI ст. слов'янську назву Білград.

Слов'яни, у тому числі й русини, Трансільванії мали політичне самоврядування, а на їхню соціально-військову структуру, особливо формування рицарського (шляхетського) стану, суттєво вплинули колоністи із Саксонії (це могли бути й етнічні німці, і лужицькі серби), які прийшли в Трансільванію у XII ст. Так само давнє руське право в межах Трансільванії й Мармарощини вже було адаптоване до нових політико-правових реалій цього регіону, зокрема, в контексті впливів німецького права, а також і правовідносин південнослов'янської людності, яка прибувала сюди з XII ст. Але все ж адаптовані до нових економічних і політичних умов правовідносини давньоукраїнського та південнослов'янського населення у Трансільванії ввібрали основи руського права, що відобразилось і у слов'янських назвах основних владних посадовців та територіальних підрозділів (князь, крайник, країна). Пізніше ці тісно поєднані правовідносини руського населення та мігрантів із Балкан, насамперед південнослов'янської людності, поширилися на територію Молдови та різних частин Карпатського регіону під назвою «волоське право».

Зі слов'янською політичною організацією Мармарощини пов'язані й початки державності Молдови, яку згодом також у широкому розумінні почали в Польському королівстві та Речі Посполитій ідентифікувати як «волоську» землю. Однозначно, що перші правителі Молдови були слов'янами, і власне слов'янська династія була першою в Молдовському князівстві. Подальше формування політичної структури цієї держави визначалося насамперед традиціями Волинсько-Галицької Русі, під політичним впливом якої ця територія перебувала з XII до середини XIII ст.

Виділяючись наявністю значної кількості слов'яно-руської (давньоукраїнської) людності, і Трансільванія, і Молдова, з огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних суспільно-політичних передумов, стали, починаючи з XIII ст., осередками її еміграції в північному напрямі, яка якраз і вплинула суттєво на заселення гірських карпатських масивів. Підтвердженням масової міграції руського населення Трансільванії на північ є і той факт, що вже в XIX ст., за словами М. Грушевського, на цій території руського населення майже не залишилось [4, с. 211]. Тому *логічно зробити висновок, що русинське (давньоукраїнське) населення Трансільванії й Молдови не асимілювало, як уважали деякі науковці, а якраз переселилося в гірські райони Східних і Західних Карпат.*

Первинним важливим етапом у процесі міграції з т. зв. волоських земель (Трансільванії, Південної Мармарощини й Молдови) слов'яно-руського населення на північ, було переселення вихідців із військового стану, які здебільшого належали до роду Драго-Сас і стали в Галицько-Волинській державі князівськими дружинниками, а пізніше, у Польській державі, – шляхтою. Спочатку основним місцем їхнього розселення були оборонні пункти на пограниччі Галицько-Волинської держави, а також на важливих шляхах сполучення. Іншим важливим ареалом розселення драго-сасівських родин були князівські землі Самбірської волості, які пізніше в Польському королівстві стали «королівщинами». Спочатку опорними центрами їхнього розселення тут були передгірські оборонні пункти, розміщені біля сучасних сіл Кульчиці, Бачина, Городище, Сілець, Березів. Низка дослідників (Ю. Гошко, В. Кобільник, Б. Комарницький) указує і на їхню важливу роль як осадників у наступному закладанні сіл уже в гірській частині. Краєзнавець Б. Комарницький стверджує, що оборонні драго-сасівські пункти князівського періоду існували вже й у гірській місцевості сучасних Сколівського, Старосамбірського, Турківського районів, трансформувались пізніше в сільські поселення. При цьому він висловлює дуже суттєве для розуміння механізмів заселення припущення про *повторні міграції осадницьких родин, посиляючись насамперед на поширення однойменних сіл* [6]. Ураховуючи такі підходи, *південна колонізація в Галичину впродовж XIII – поч. XIV ст. відбувалася за схемою: вихідці з Трансільванії й Мармарощини спочатку закладали оборонний населений пункт у передкарпатській, південній (покутській), східній (подільській), північній (волинській) чи західній (надсянській) прикордонних смугах, а також і на перетинах вузлових шляхів, іноді даючи йому назву, споріднену з назвою своєї рідної місцевості, а пізніше, користуючись князівськими (королівськими) привілеями, закладали вже нові населені пункти в гірській місцевості, часто з такою ж назвою.* Такі розселенські тенденції можна простежити на прикладі однойменних поселень: Грабовець (із такою назвою є села в теперішньому Тернопільському, Стрийському, Богородчанському, Сколівському районах), Корчин (із такою назвою є села в теперішньому Радехівському, Костопільському, Сколівському районах), Кропивник (у Калуському, Долинському, Дрогобицькому районах), Лімна (теперішнє село в гміні Бірча Перемишльського повіту Республіки Польща й у Турківському районі), Майдан (у Тисменицькому, Жовківському, Міжгірському, Дрогобицькому районах). Б. Комарницький показує рух «драго-сасівських» поселенців-мігрантів із прикордонних рівнинних територій у гірські також і на прикладах таких населених пунктів, як Турка Висоцьке, Беньова, Дзвиняче, Завадівка, Комарники, Кривка, Спас, Турочки, Яблунька, Явора та ін. [6].

Із XV ст., уже в період перебування Галичини в складі Польського королівства, розпочався наступний етап масового переселення в Східні й Західні Карпати осілого руського (давньоукраїнського) населення, який уже мав вирішальний характер на формування мережі поселень у гірських районах Північно-Східних і Східних Карпат. Основними причинами були: 1) воєнно-політичний тиск Османської імперії та його васалів; 2) ускладнення внутрішньополітичної ситуації в Трансільванії та Молдові; 3) прагнення урядовців і великих землевласників у Польському та Угорському королівствах до одержання додаткових прибутків унаслідок закладання нових сіл та освоєння гірських територій. Ці передумови підштовхували русинів до заселення гірської місцевості Угорського королівства та його еміграцію на територію Речі Посполитої, де великі землевласники при закладанні сіл «кликали на волю» вихідців із Трансільванії.

Міграції руського (давньоукраїнського) населення з Трансільванії на північ набули масового характеру на початку XV ст., коли Угорському королівству вдалося розширити його межі, у тому числі й завдяки приєднанню значної частини Західних Карпат (сучасні гірські масиви Словаччини й Чехії). Результатом такої політики стало розширення мережі сіл, що потягнулися закарпатською гірською частиною суцільним клином від долини Тиси аж до Татрів. Частина мігрантів-русинів переходила кордон і проникала в гірські райони Польського королівства, де також були дуже сприятливі передумови для нових поселенців, оскільки вони на деякий час звільнялися від податків. Показово, що такі звільнені на певний час (10–20 років) від оподаткування поселення і на території Західних Карпат (у складі Угорського королівства), і в північній частині Східних Карпат (у складі Польського королівства) часто називали по-українськи «воля». Слово «воля» є в назвах і багатьох сучасних сіл етнографічної Лемківщини та Бойківщини. Водночас подібні поселення в південній частині сучасних Українських Карпат називали вже іншими українськими словами з подібним значенням – «слобода», «слобідка», що вказує на українське, але субетнічно різне, походження мігрантів. Зауважимо, що це загалом було організоване переселення, й основу переселенців складало осіле населення, яке, віддаючи перевагу тваринництву, активно займалося й землеробством. Безперечно, до мігрантів-русинів могли приєднуватись і напівкочові, дуже рідко іноетнічні, групи пастушого населення, але їхня частка була мізерною. Показовим є той факт, що деякі романомовні групи, які опинилися в Українських Карпатах у процесі цього переселення, і в сучасних умовах проживають у кількох селах Перечинського району Закарпатської області, самоідентифікуються як «волохи», зберігаючи до цих пір рідну румунську мову. Це ще раз свідчить про те, що *якби т. зв. волоське населення цієї хвилі міграцій у своїй основі було романомовним, то воно б таким і залишилося на наступні століття, що є ще одним аргументом для розуміння руської (давньоукраїнської) мовно-культурної сутності мігрантів.*

Відзначаючи поселенсько-формуючу роль міграцій із Трансільванії в освоєнні етнічно української частини Західних Карпат упродовж XV–XVII ст., зазначимо, що заселення цієї території відбувалося й під впливом інших міграційних рухів. Тобто мережа сучасних українських поселень на території Лемківщини та Бойківщини формувалася й під впливом переселень із Прикарпаття та Підкарпаття, які проходили вздовж рік. Про це також свідчить поширення однойменних поселень у Західних Карпатах, Східних Карпатах та Прикарпатті.

На початку XV ст. посилилась і міграція в Галичину руського (давньоукраїнського) населення з Молдови. Про масовість переселення свідчить зокрема низка історичних документів, наведених Ю. Гошком [1, с. 28]. Певну організаційну роль у переселеннях із Молдови могли зіграти нащадки колишніх галицьких бояр. Міграційний потік із Молдови найбільше вплинув на заселення південної галицької частини Східних Карпат. Основним ареалом заселення цього населення стали Покутсько-Буковинські Карпати, Чорногора й Горгани. Як дослідили П. Сіреджук та В. Фриз на прикладі Галицької Гуцульщини, в XIV–XV ст. велика більшість прізвищ й імен перших поселенців у селах цієї території була українською [8, с. 145]. Отже, і в межах Південної Галичини основу засновників сіл у гірській місцевості склало осіле давньоукраїнське населення. Однак, з огляду на географічне положення цієї частини Східних Карпат, більш високогірний характер рельєфу *тут порівняно більшим був вплив й пастушої міграції*, яка переважно поповнювала села, засновані постійними мігрантами, хоча в окремих випадках могла зумовлювати утворення й деяких невеликих високогірних сіл.

Осадним правом при закладанні сіл у більшості випадків, насамперед у т. зв. королівщинах, було так зване «волоське» право, назва якого й стала головно чинником дезорієнтації щодо етнічного складу поселенців. Невідповідність назви етнічному характеру поселення відразу зауважив М. Грушевський, за словами якого «імена цих волохів чисто руські», а «волоські села управлялися руським правом» [5, с. 217]. На думку Р. Шандри, «під назвою «волоське право» діяв різновид українського звичаєвого права [12, с. 11].

Унаслідок унікального поєднання складу різних груп осілих мігрантів (русинів-українців), які прийшли в Карпати чи з т. зв. волоських земель (Середнього Дунаю, Молдови, Трансільванії), чи з рівнинних прикарпатських і підкарпатських територій, з окремими групами пастушого слов'яно-руського населення й сформувалася в особливих гірських умовах унікальна карпатська традиційна культура. *Співвідношення різних груп переселенців із півдня, півночі, заходу та сходу, а також усталення характерних рис традиційного господарства й традиційної культури під впливом різних природних умов й вплинуло найбільше на формування українських карпатських етнографічних груп (бойків, лемків, гуцулів).* Руський (давньоукраїнський) етнічний субстрат, як домінуючий у процесах

південної колонізації, зумовив також і виділення етнографічної групи *гуралів*, яка в ході тривалих та складних етнічних процесів в умовах іноетнічного колонізаційного й культурного тиску, територіальної віддаленості від інших українських етнічних земель стала складником польського та словацького етносів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. 1. Для уникнення історично-культурних непорозумінь міграції населення в Українські Карпати з Північних Трансільванії та Молдови доцільно означити не «волоська», а «південна» колонізація. Поширеною в минулому методологічною хибкою дослідження ролі й етнічного характеру південної колонізації було ототожнення всіх мешканців, що проживали в селах т. зв. волоського права з романомовним населенням, нерозуміння того, що означення «волох» указувало насамперед на соціальне (пастухи) походження мігрантів.

2. Південна колонізація суттєво вплинула на освоєння Українських Карпат упродовж XIII–XVII ст., але охоплювала два різних процеси: 1) неорганізований міграційний рух неосілих пастухів із Балкан і Південних Карпат, який уключав південнослов'янські, руські та протороманські компоненти та 2) організоване переселення з території Трансільванії й Молдови в Українські Карпати, Передкарпаття та Підкарпаття *осілого* населення, яке було спорідненим з українським етносом. Міграції неосілих пастухів мали обмежений поселенсько-формулюючий характер, ставши джерелом поповнення вже закладених поселень. Водночас колонізаційний рух осілого населення зумовив формування більшості поселень усіх українських етнографічних районів.

3. Етногеографічним наслідком південної колонізації Українських Карпат стало формування суцільного клину компактного розселення українців у гірській місцевості, який простягнувся від Мармарошу аж до Татрів. Співвідношення різних груп переважно руських (давньоукраїнських) переселенців, а також усталення характерних рис традиційного господарства й традиційної культури в різних природних умовах, і визначило формування українських карпатських етнографічних груп (бойків, лемків, гуцулів).

Перспективи подальших досліджень пов'язані з докладнішим аналізом міграцій населення в Українські Карпати з різних територій Європи й формування ареалів компактного розселення українців у цій гірській місцевості.

Джерела та література

1. Гошко Ю. Г. Звичаєве право населення Українських Карпат і Прикарпаття XIV–XIX ст. / Ю. Г. Гошко. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1999. – 332 с.
2. Гошко Ю. Г. Населення Українських Карпат XV–XVIII ст. Заселення. Міграції. Побут / Ю. Г. Гошко. – К. : Наук. думка, 1976. – 203 с.
3. Гримич М. Сучасний погляд на проблему волоського права / М. Гримич // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. – К. : УНІСЕРВ, 2001. – № 11. – С. 110–116.
4. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 1. / М. С. Грушевський. – Львів : [б. в.], 1904. – 648 с.
5. Грушевський М. С. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України (1361–1536) / М. С. Грушевський // ЗНТШ. – Львів : [б. в.], 1906. – Т. 63. – С. 214–221.
6. Комарницький Б. То земля рідна [Електронний ресурс] / Б. Комарницький. – Режим доступу : <http://www.alebest.ru/>
7. Семенюк С. Історія українського народу / С. Семенюк. – Львів : Априорі, 2010. – 608 с.
8. Сіреджук П. Чи була волоська колонізація українських Карпат? / П. Сіреджук, В. Фриз // Дзвін. – 1992. – № 3–4. – С. 142–144.
9. Тиводар М. П. Етнічні традиції у скотарстві / М. П. Тиводар // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Т. 2. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2006. – С. 52–124.
10. Тиводар М. П. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. / М. П. Тиводар. – Ужгород : Карпати, 1994. – 560 с.
11. Шандра Р. С. Волоське право та особливості його застосування на українських землях (XIII–XVIII ст.) : автореф. ... дис. канд. юрид. наук / Р. С. Шандра. – Львів, 2010. – 16 с.

Днистрянський Мирослав. Значение колонизационных движений из Северных Балкан, Трансильвании и Молдовы в заселении Украинских Карпат на протяжении XIII–XVII ст. Раскрыты особенности колонизационного движения населения в Украинские Карпаты с Северных Балкан, Трансильвании и Молдовы в течение XIII–XVIII веков. Выделены две составляющие в этом процессе: 1) неорганизованное миграционное движение пастушеского населения, включающего южнославянские, древнеукраинские и, в незначительной степени, романские компоненты; 2) организованное переселение оседлого населения, которое в большинстве было древнеукраинским. Сделан вывод о том, что колонизационный процесс неоседлых пастухов имел ограниченный поселенческо-формирующий характер, а переселение оседлого населения обусловило формирование большинства горных населенных пунктов. Исследования показали, что соотношение различных групп мигран-

тов, а також упрочення характерних черт традиційного господарства і традиційної культури в різних природних умовах і обумовили формування українських карпатських етнографічних груп (бойків, гуцулів, лемків).

Ключевые слова: заселення Українських Карпат, «валашська колонізація», «валашське право», горні населені пункти, міграції населення.

Dnistryanskyi Miroslav. Meaning Colonization Movements of Northern Balkans, Transylvania and Moldova in the Population of Ukrainian Carpathians During the XIII–XVII Century. The features of the colonization movement of population in the Ukrainian Carpathians with the Northern Balkans, Transylvania and Moldova during the XIII–XVII centuries are discussed. Two components to this process are identified: 1) disorganized migratory movement shepherd's population, which included South Slavic, and Oldukrainian and, marginally, Romanesque components; 2) organized resettlement sedentary population, the majority were of Oldukrainian. It is concluded that the colonization movement nomadic shepherds had limited settlement-formative in nature, and the relocation of the settled population led to the formation of many mountain settlements. Studies have shown that value of different migrant groups, as well as instituting the characteristics of the traditional economy and traditional culture in different natural conditions and led to the formation of Ukrainian Carpathian ethnic groups (Boikos, Hutsuls, Lemkos).

Key words: population of the Ukrainian Carpathians, «Wallachian colonization», «Wallachian law», mountain settlements, migration.

Стаття надійшла до редколегії
20.11.2014 р.

УДК 911.3:314.72(437)

Володимир Лажнік

Особливості сучасних внутрішньодержавних міграцій населення Чеської Республіки

Проаналізовано динаміку та особливості сучасних внутрішніх міграцій населення Чеської Республіки за останні десятиріччя. Розглянуто структуру внутрішньодержавних міграцій населення в країні. З'ясовано структурні особливості формування міжрайових, міжрайонних (міжокресних) і внутрішньорайонних міграційних потоків населення. Досліджено просторові відмінності у формуванні міграційного сальдо внутрішньодержавних міграцій населення в Чеській Республіці на рівні країв та окресів (районів). Виявлено особливості внутрішніх міграцій населення в групах населених пунктів, а також тенденції міжокресної та міжобщинної міграції населення у своїх краях і окресах.

Ключові слова: внутрішня міграція, міграційні потоки, міграційний приріст, населення, сальдо міграції, окрес, край.

Постановка наукової проблеми та її значення. Механічний рух населення здійснює значний вплив на динаміку демографічних процесів і ступінь забезпечення господарства трудовими ресурсами в багатьох країнах світу. Окрім зовнішніх міграцій населення, вагоме економічне значення мають також внутрішньодержавні міграційні рухи населення. Основні мотиви внутрішньодержавних міграцій населення – працевлаштування, отримання спадку, одруження з переїздом в інший населений пункт, пошук місця проживання поблизу місця працевлаштування тощо. Останнім часом спостерігається помітне посилення міграційних процесів у постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи, які стали членами Європейського Союзу через складні демографічні проблеми в їхньому розвитку, пов'язані з депопуляцією, старінням населення та нестачею трудових ресурсів, а також із відтоком власного населення в більш розвинуті країни світу. Серед цих країн особливе місце займає Чеська Республіка, яка останнім часом стала значним європейським локальним центром імміграції [1]. Для республіки важливе значення на сучасному етапі мають не тільки зовнішні імміграційні притоки населення з інших країн, а й внутрішньодержавні міграційні процеси, які впливають на просторовий розподіл населення та трудових ресурсів, на розв'язання проблем регіонального розвитку окремих територій і населених пунктів. Тому вивчення просторових особливостей внутрішньодержавних міграцій населення в Чеській Республіці має певне практичне значення.